

На переломі.

Серед новонайдених року 1906-го творів Шевченка єсть одна невеличка поезія "Три літа", написана на прикінці р. 1845-го. Невідомо долежала вона в архівні департаментів поліції аж до якого часу, більше ніж пів століття. Знайдено її в Шевченковому записку, що митиць уї театр поета за три роки 1843—1845; записок звався теж "Три літа" і загалом поезія, стуючи на самому кіслі його, була немов епілогом попереднього поетичного діяльності нашого Кобзаря, підрозуміючи його поетично-художнього до того часу. Поет напевне спіяв її оглянувши на провдену путь, зміряв її і результати свого спостереження вплив у своєму поетичному епілозі. Вже через одне це загалом поезія набрала величаєної ваги, бо має в собі чимало дуже цінних вказівок про те, як сам поет ставився до своєї попередньої роботи та яким шляхом пішов він за ці роки і до чого пришло. З цього погляду "Три літа" дають просто такі неспівнічий матеріал до історії розвитку Шевченка і як особи, і як громадського діяча. Пропеє розвинути, яким проявив він, вправно зазначено ціт словами самого ж поета; те, що перше було неврозумілим в історії особистого життя та духового розвитку Шевченка, а в цій поезії стає видним і позуачте її етапи, якими вшла його думка. В "Кобзарі", поки не знайдено цієї поезії, була прогалина і тепер вона вирівнялась, і засипала її олі невеличкі поезія, не першорядна в ряду Шевченкових творів з артистичного боку, зате надлявчійа для зрозуміння його духового обличчя, ставновила його думі в дуже важливий момент життя.

Перечитуючи "Кобзаря", можна бачити, що в період 1843—1845 рр. поет надлявчійао виріє, придбав більше свідомости, завдав нові теми; творця сила його розгорнула на все широчінь свою. До цієї пори належали такі вже цілком дорзрілі твори як "Кавказ", "Наймичка", "До мертвих і живих", "С. Євчик", "Сон" і багато інших. Шевченко вже тоді став ти Шевченком, що на віки запав своє ім'я в історію рідного племства і громадського руху. Можна було тільки дивуватись

тому, як швидко вироста і зміцніла поетична сил; можна було гіпотезити малювати і пропеє його росту та розвитку. Оже поезія "Три літа" гіпотезує відносно до височінь діясового факта і дає документальний матеріал про настрій та поичичче становище поета на передодні великої катастрофи в його особистому житті, — катастрофи, що скрутила її понизіла сила вего будучтину, хоч не алама його до криву.

Шевченко оглядається на своє минуле і спіявється на трьох останніх роках свого життя. Через віщо він обмежує себе тільки на трьох—легко зрозуміти. Адже період 1843—1845 рр. був рішучий у житті поета—не був час пер-лomu, час формування доброго поетичного матеріалу в сілному початку й громадської силу. В ці роки муза Шевченка дйшла апогею свого розвитку, стала на вершці своєї сили. Звичайно, що політ перемінявся в цей добий мідно закарівався в думі і найперше на віки опьявлявся, коли авторні схотілось зробити підрозумку своєму духовому надбавку. Це саме і що під до зверхніх полій, до три роки (1843—1845) займають значаєне місце в житті Кобзаря. Р. 1843 він уперше їде на Україну вільною людиною і бачит там усе те лихо кривдальне, якого й сам знавав замку,—бачит його на рідному народові, на своїй власній семі, що конала в неволі,—і важна тута охмарює його молоду, веселим надіям оповиту думу. Бачит він разом на власні очі і недолуге панство українське, що навіть в особах найкращих своїх зустрінає—тих, що шукали знаомства й приятиелювання з славним уже автором "Кобзаря",—були або моточером, або людськими думами без жадного сорому торгували. Перша, а згодом і друга подорож на Україну, коли Шевченко новими вражіннями переіряв і доповняв своє скорботні диячіє згадки, вже сама одна повинна бу-а надлявчійао вплинути на таку чутливу душу, яку мав Шевченко. Під час подорожі розкрились йому очі і повинно було повстати гостре питання—а ким ти й до кого прихилишся? Відповісти на це питання заг, як відповів Шевченко, допомагали й інші обставини ходіншого життя поетового. Як знаємо, в ці саме роки Шевченко знавав був дуже болучих

та гірких розчарованні, що спіявали його музу від російських письменників, власне тодішнього "власителя дум" В. Величкого. Негативна думка останнього про все українське письменство і про хист самого Шевченка безперечно викликала у його бажання з одного боку довести своє право на назву поета, а другого—заострівала в його очах національні амагання. Шевченко пробує писати й російською мовою, щоб довести критикові, що й тут він може бути майстром слави і хазяїном людської душі. З спробами цими не щастить; а ворожі відносини до рідної його літератури тільки додають йому нової сили йта дає тім шляхом, що вибрав ще на початку своєї поетичної діяльності. Коли не вважко догадатись, що не мало тяжких хвиляв переживав Шевченко за цей час, то легко тек зрозуміти, що це пішло йому на користь як українському письменникові, амагінням його бажання служити в письменстві рідному народові. До цих обставин особистого життя Шевченка треба додати ще й те, що р. 1845 він скіявся академією й задовівся виїти в життя справжнім робітником. Відомо нам про його плани працювати на Україні, вліско й про заходи нового туді в Україні проути національно спільних людей—осібнати Шевченка в осередку українського життя в Київі. Тут поет завдав настрелі тієї ж, шпаклою його розумінні і ті ж самі гольубим думки, що й він, про справу рідного народу. Тут провадилься розмови, що вилились трохи згодом у величиму програму Кирила Мефодієвського брата. На прикінці 1845 року Шевченко став уже на певному ґрунті. З старим рахунком скічене, внос стояло перед ним і кінцяло до себе.

От який був поичиччий стан поета, коли він заковдівся дати в поезію "Три літа" поетичний підрозумку свого життя за останній час.

З гіркого жалю починається той підрозумку. Шкода було несправдливих надій та робитих сподівань, шкода тієї цілостної віри в життя і людей, з якою поет вийшов колись на свою роботу. Справлять похорон раз-раз вважко, а це ж був справжній похорон минулого.

Невезлий три літа
Маріо прологів.

А багато в мой хаті
Лиха народила,
Опустошину збого
Мій серце тихе,
Погляско усе добре,
Заняла лихо,
Внесуша чолом-дином
Тя добри самоти,
Що змисив з Катерією
В московській дораз,
Що мовив з козаками
В турецькій неволі,
І Осману, яко збро,
Мого кривою,
Що довь боні умишляв—
Ноя не мігль лиш
Зай літа, та все теє
Зразом украла.

Поетові жаль за минулим, шкода того спокійного навідинятого світогляду, що бурхувало, правда, окремими фактами лиха на землі, але не вміє те зявяти їх у одну велику цілість, не може вгадати за ними системи, не може зміркувати причия та насліддя. З таким світоглядом людина бачит лихо, бореться з ним, Але і бачит як окремі факти, і бореться з певною надією—уоувити ці окремі факти, і саме лихо пожуває, яке лихо. Легко борится, такий світогляд мавши, бо вали на перелому тоді велика. Це певне, думав і Шевченко в першу добу своєї діяльності, до перших уларів діяности. Він ще не мав яснепо того, що окремі, сполонні ліхи факти мавль себе цілість в загальних установах життя, в його смилі людського життя. Р.бачивши конкретні прояви лиха, він все ж таки дивився на їх абстрактно, бо одривав од загального ґрунту. Характерно, що в перших поезіях Шевченкових лихо роблять "люде" або "злії люде", конкретнішого виразу май не знайдемо поки що. Це звичайніша форма, в яку одягав тоді Шевченко свої сильні іреремиді і тільки хіба десь-не десь бовно тут зародок того світогляду, що вже добачав і конкретні підстави лиха в соціальних умовах життя. Проявляється, напр, подекуди вже зарікаання на громадський нелад; національну боротьбу в полякима вкряшено вже соціальною якразкою ("ляхи—нам"), але це ще не розгорнулось у-уповні, і думка поетова блукала ще в первіній, сякажу так, невизноти, не відлюючи факти окремих фактів лиха в цілу систему і зявяти загальні причия та насліддя. Це прийшло згодом, пришло саме в ті "три літа", коли поет порвав з своїми надіями зявяти при-

тудок і в роєйському письменстві, коли на Україні оновили свої давні тажкі списання, коли кінчив Академію і стаа перед невідступним питанням—куди поїду далі? Ці літа—наже Шевченко—

... тиженько кралясь
і самоті сумива.
Самом широй любови...
І я прогавити
Оста поитроху.

Проривати огу гірку правду етосучник людський, яка вже не дасть спокійно заснути збудженому серцю, про яку й казати важко,—
Боляр не казати:
Криво мене, ле не таля,
Не лялю, а злію.

І ця дилема набула важка правду дійсного життя оступила молоді неукучні спільні і вналоба думу отруту зневіри до людських учинків. І от тепер—каже поет—

... а робити
Серце відом голу—
І не плачу я не співаю,
А вно соволо.

Як ми знаємо, зневірна не посіє цілком Шевченкову думу; після його він виростається і незабаром ми бачимо поета першим серед гурту молодих борців за щастя і долю рідного краю. Але "тажкий три літа" став поезією за добрий десяток проведених за наших умов. Це була доба перелому в світогляді, погляді і смилі надлявчійа поетичній діяльності Шевченка, доба шпаклового постоути й дуже ітвеновального росту, доба похорону, справленого над веселими мріями молодого тижку—ціліго дивуватись, те так тяжко дїсталися вона поетові. Натяжко і скороминуша буря раз-ураз більше ломить і трощить того, що тривається й на дорозі, і тяжче облявється, ніж який-небудь повільний процес, хоч і далеко довший.

В період 1843—1845 рр. Шевченко переживає таку саме бурю в своїй душі. Вона його не алама, я не змаила до краю й дальші роки нової неволі та кончина за далекам Уралом. Після бурі поет побув дуже тільки молодих ілюзієй і хоч шкода йому їх велика була, але, повбувшись їх, він скіявися почав диянтися в вічі діяности.

І вона незабаром наложила на його своєму важку руку...

Сергієй Сороков.